

Twelfth International Scientific Conference
KNOWLEDGE WITHOUT BORDERS
31.3-2.4.2017, Vrnjacka Banja, Serbia

ISSN 1857 - 923X

INTERNATIONAL JOURNAL

Institute of Knowledge Management

KNOWLEDGE

Scientific papers

Vol. 16.2

IJK, VOL 16.2, pp 459-938, Skopje, 2017

Global Impact and Quality Factor 1.023
<http://globalimpactfactor.com/gnowledge-international-journal/>

Twelfth International Scientific Conference
KNOWLEDGE WITHOUT BORDERS
31.3-2.4.2017, Vrnjacka Banja, Serbia

KNOWLEDGE

***INTERNATIONAL JOURNAL
SCIENTIFIC PAPERS
VOL 16.2***

31.3 – 2.4.2017

Vrnjacka Banja, SERBIA

Twelfth International Scientific Conference
KNOWLEDGE WITHOUT BORDERS
31.3-2.4.2017, Vrnjacka Banja, Serbia

INSTITUTE OF KNOWLEDGE MANAGEMENT

SKOPJE, MACEDONIA

KNOWLEDGE

International Journal Scientific papers Vol. 16.2

EDITORIAL BOARD

Vlado Kambovski PhD, Robert Dimitrovski PhD, Siniša Zarić PhD, Maria Kavdanska PhD, Venelin Terziev PhD, Mirjana Borota – Popovska PhD, Predrag Trajković PhD, Jove Kekenovski PhD, Svetlana Trajković PhD, Zivota Radosavljević PhD, Margarita Koleva PhD, Mile Matijević PhD, Nonka Mateva PhD, Rositsa Chobanova PhD, Aleksandar Nikolovski PhD, Marija Knezević PhD, Irina Singaveskaya PhD, Dzulijana Tomovska PhD, Oliver Dimitrijević PhD, Nedzat Korajlić PhD, Nebojsa Pavlović PhD, Nikolina Ognenska PhD, Lisen Bashkurti PhD, Tome Naumov PhD, Trajce Dojcinovski PhD, Jana Merdzanova PhD, Zoran Srzentić PhD, Nikolai Sashkov Cankov PhD, Marija Kostic PhD

Print: GRAFOPROM – Bitola

Editor: IKM – Skopje

For editor

Robert Dimitrovski, PhD

KNOWLEDGE

International Journal Scientific Papers Vol. 16.2

ISSN 1857-923X

SCIENTIFIC COMMITTEE

President: Academician Prof. Vlado Kambovski, PhD

- Prof. Robert Dimitrovski PhD, Vice – Rector, Dean, Faculty of Management, MIT University, Skopje (Macedonia)
- Prof. Venelin Terziev PhD, University of Rousse, Rousse (Bulgaria)
- Prof. Sinisa Zaric, PhD, Faculty of Economics, University of Belgrade, Belgrade (Serbia)
- Prof. Cezar Birzea, PhD, National School for Political and Administrative Studies, Bucharest (Romania)
- Prof. Paul Sergius Koku, PhD, Florida State University, Florida (USA)
- Prof. Aleksandar Nikolovski PhD, FON University, Skopje (Macedonia)
- Prof. Hristina Georgieva Yancheva, PhD, Rector, Agricultural University, Plovdiv (Bulgaria)
- Prof. Misho Hristovski PhD, Faculty of Veterinary Medicine, Ss. Cyril and Methodius University, Skopje (Macedonia)
- Prof. Ivan Marchevski, PhD, Rector, D.A. Tsenov Academy of Economics, Svishtov (Bulgaria)
- Prof. Dimitar Radev, PhD, Rector, University of Telecommunications and Post, Sofia (Bulgaria)
- Prof. Dusan Ristic, PhD Emeritus, College of professional studies in Management and Business Communication, Novi Sad (Serbia)
- Prof. Drago Cvijanovic, PhD, Faculty of Hotel Management and Tourism, University of Kragujevac, Vrnjacka Banja (Serbia)
- Prof. Zivota Radosavljevik PhD, Dean, Faculty FORCUP, Union University, Belgrade (Serbia)
- Prof. Sasho Korunoski, Rector, UKLO, Bitola (Macedonia)
- Prof. Hristo Beloev PhD, Bulgarian Academy of Science, Rector of the University of Rousse (Bulgaria)
- Prof. Izet Zeqiri, PhD, Academic, SEEU, Tetovo (Macedonia)
- Prof. Anita Trajkovska PhD, Rochester University (USA)
- Prof. Mirjana Borota-Popovska, PhD, Centre for Management and Human Resource Development, Institute for Sociological, Political and Juridical Research, Skopje (Macedonia)
- Prof. Marusya Lyubcheva PhD, University “Prof. Asen Zlatarov”, Member of the European Parliament, Burgas (Bulgaria)
- Prof. Dimitar Radev PhD, Rector of University of Telecommunications and Posts, Sofia (Bulgaria)
- Prof. Anka Trajkovska-Petkoska PhD, UKLO, Faculty of technology and technical sciences, Bitola (Macedonia)
- Prof. Lidija Tozi PhD, Faculty of Pharmacy, Ss. Cyril and Methodius University, Skopje (Macedonia)
- Prof. Daniela Todorova PhD, Rector of “Todor Kableshev” University of Transport, Sofia (Bulgaria)
- Prof. Bistra Angelovska, Faculty of Medicine, University “Goce Delcev”, Shtip (Macedonia)
- Prof. Trayan Popkochev PhD, Dean, Faculty of Pedagogy, South-West University Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Jove Kekenovski PhD, Faculty of Tourism, UKLO, Bitola (Macedonia)

Twelfth International Scientific Conference
KNOWLEDGE WITHOUT BORDERS
31.3-2.4.2017, Vrnjacka Banja, Serbia

- Prof. Maria Kavdanska PhD, Faculty of Pedagogy, South-West University Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Sofronije Miladinovski, PhD, University Hadzi Zeka, Peja (Kosovo)
- Prof. Mihail Garevski, PhD, Institute of Earthquake Engineering and Engineering Seismology, Skopje (Macedonia)
- Prof. Cvetko Andreevski, Dean, Faculty of Tourism, UKLO, Bitola (Macedonia)
- Prof. Milan Radosavljevic PhD, Dean, Faculty of strategic and operational management, Union University, Belgrade (Serbia)
- Prof. Marija Topuzovska-Latkovikj, PhD, Centre for Management and Human Resource Development, Institute for Sociological, Political and Juridical Research, Skopje (Macedonia)
- Prof. Marija Knezevic PhD, Academic, Banja Luka, (Bosnia and Herzegovina)
- Prof. Margarita Koleva, PhD, Faculty of Pedagogy, University Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Laste Spasovski PhD, Vocational and educational centre, Skopje (Macedonia)
- Prof. Todor Krystevich, Vice Rector, D.A. Tsenov Academy of Economics, Svishtov (Bulgaria)
- Prof. Predrag Trajkovic PhD, JMPNT, Vranje (Serbia)
- Prof. Oliver Iliev PhD, Faculty of Communication and IT, FON University, Skopje (Macedonia)
- Prof. Margarita Bogdanova, PhD, D.A. Tsenov Academy of Economics, Svishtov (Bulgaria)
- Prof. Yuri Doroshenko PhD, Dean, Faculty of Economics and Management, Belgorod (Russian Federation)
- Prof. Rositsa Chobanova PhD, University of Telecommunications and Posts, Sofia (Bulgaria)
- Prof. Ilija Nasov PhD, Research and Development center PLASMA, Skopje (Macedonia)
- Prof. Sashko Plachkov PhD, Faculty of Pedagogy, University Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Sreten Miladinovski, PhD, Dean, Faculty of Law, MIT University (Skopje)
- Prof. Ivan Petkov PhD, Rector, European Polytechnic University, Pernik (Bulgaria)
- Prof. Vladimir Lazarov PhD, European Polytechnic University, Pernik (Bulgaria)
- Prof. Mitko Kotochevski, PhD, Faculty of Philosophy, UKIM, Skopje (Macedonia)
- Prof. Tosko Krstev PhD, European Polytechnic University, Pernik (Bulgaria)
- Prof. Antoanela Hristova PhD, European Polytechnic University, Pernik (Bulgaria)
- Prof. Azra Adjajlic – Dedovic PhD, Faculty of criminology and security, Sarajevo (Bosnia & Herzegovina)
- Prof. Nenad Taneski, PhD, Military Academy “Mihailo Apostolski”, Skopje (Macedonia)
- Prof. Aleksandar Korablev, PhD, Dean, Faculty for economy and management, Saint Petersburg State Forest Technical University, Saint Petersburg (Russian Federation)
- Prof. Primoz Dolenc, PhD, Faculty of Management, Primorska University, Koper (Slovenia)
- Doc. Igor Stubelj, PhD, Faculty of Management, Primorska University, Koper (Slovenia)
- Prof. Branko Sotirov PhD, University of Rouse, Rouse (Bulgaria)
- Prof Karl Schopf, PhD, Akademie fur wissenschaftliche forschung und studium, Wien (Austria)
- Prof. Isa Spahiu PhD, AAB University, Prishtina (Kosovo)
- Prof. Volodymyr Denysyuk, PhD, Dobrov Center for Scientific and Technological Potential and History studies at the National Academy of Sciences of Ukraine (Ukraine)
- Prof. Branislav Simonovic PhD, Faculty of Law, Kragujevac (Serbia)

Twelfth International Scientific Conference
KNOWLEDGE WITHOUT BORDERS
31.3-2.4.2017, Vrnjacka Banja, Serbia

- Prof. Dragan Kokovic PhD, University of Novi Sad, Novi Sad (Serbia)
- Prof. Pere Tumbas PhD, Faculty of Economics, University of Novi Sad, Subotica (Serbia)
- Prof. Natalija Kirejenko PhD, Faculty For economic and Business, Institute of Entrepreneurial Activity, Minsk (Belarus)
- Prof. Petar Kolev PhD, “Todor Kableshkov” University of Transport, Sofia (Bulgaria)
- Prof. Nikolay Georgiev PhD, “Todor Kableshkov” University of Transport, Sofia (Bulgaria)
- Prof. Valentina Staneva PhD, “Todor Kableshkov” University of Transport, Sofia (Bulgaria)
- Prof. Zoja Katru PhD, Prorector, Euro College, Istanbul (Turkey)
- Prof. Mustafa Kacar PhD, Euro College, Istanbul (Turkey)
- Prof. Evgenia Penkova-Pantaleeva PhD, UNWE -Sofia (Bulgaria)
- Prof. Nikolina Ognenska PhD, Faculty of Music, SEU - Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Tihomir Domazet PhD, President of the Croatian Institute for Finance and Accounting, Zagreb (Croatia)
- Prof. Stojan Ivanov Ivanov PhD, Faculty of Public Health and Sport, SWU Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Zlatko Pejkov, PhD, Faculty of Agricultural Sciences, UKIM, Skopje (Macedonia)
- Prof. Maja Lubenova Cholakova PhD, Faculty of Public Health and Sport, SWU Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Katerina Belichovska, PhD, Faculty of Agricultural Sciences, UKIM, Skopje (Macedonia)
- Prof. Daniela Ivanova Popova PhD, Faculty of Public Health and Sport, SWU Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Branimir Kampl PhD, Institute SANO, Zagreb (Croatia)
- Prof. Marina Simin PhD, College of professional studies in Management and Business Communication, Sremski Karlovci (Serbia)
- Prof. Miladin Kalinic, College of professional studies in Management and Business Communication, Sremski Karlovci (Serbia)
- Prof. Helmut Shramke PhD, former Head of the University of Vienna Reform Group (Austria)
- Prof. Ahmad Zakeri PhD, University of Wolver Hampton, (United Kingdom)
- Prof. Tzako Pantaleev PhD, NBUniversity , Sofia (Bulgaria)
- Prof. Lisent Bashkurti PhD, Global Vice President of Sun Moon University (Albania)
- Prof. Baki Koleci PhD, University Hadzi Zeka, Peja (Kosovo)
- Prof. Ivana Jelik PhD, University of Podgorica, Faculty of Law, Podgorica (MNE)
- Prof. Islam Hasani PhD, Kingston University (Bahrein)
- Prof. Rumen Valcovski PhD, Imunolab Sofia (Bulgaria)
- Prof. Jonko Kunchev PhD, University „Cernorizec Hrabar“ - Varna (Bulgaria)
- Prof. Nedjad Korajlic PhD, Faculty of criminology and security, Sarajevo (Bosnia & Herzegovina)
- Prof. Alisabri Sabani PhD, Faculty of criminology and security, Sarajevo (Bosnia & Herzegovina)
- Prof. Jova Ateljevic PhD, Faculty of Economy, University of Banja Luka, (Bosnia & Herzegovina)
- Doc. Tatyana Sobolieva PhD, State Higher Education Establishment Vadiym Getman Kiyev National Economic University, Kiyev (Ukraine)
- Prof. Svetlana Trajkovic PhD, High School of applied professional studies, Vranje (Serbia)

Twelfth International Scientific Conference
KNOWLEDGE WITHOUT BORDERS
31.3-2.4.2017, Vrnjacka Banja, Serbia

- Prof. Nevenka Tatkovic, PhD, Juraj Dobrila University of Pula, Pula (Croatia)
- Prof. Violeta Dimova PhD, Faculty of Philology, University “Goce Delchev”, Shtip (Macedonia)
- Prof. Mahmut Chelik, PhD, Faculty of Philology, University “Goce Delchev”, Shtip (Macedonia)
- Prof. Suzana Pavlovic PhD, High health – sanitary school for professional studies, Belgrade (Serbia)
- Prof. Lujza Grueva, PhD, Faculty of Medical Sciences, UKIM, Skopje (Macedonia)
- Prof. Zorka Jugovic PhD, High health – sanitary school for professional studies, Belgrade (Serbia)
- Prof. Dragan Marinkovic PhD, High health – sanitary school for professional studies, Belgrade (Serbia)
- Prof. Rumen Stefanov, PhD, Dean, Faculty of public health, Medical University of Plovdiv (Bulgaria)
- Prof. Stojna Ristevska PhD, High Medicine School, Bitola, (Macedonia)
- Prof. Snezana Stoilova, PhD, High Medicine School, Bitola, (Macedonia)
- Prof. Lence Mircevska PhD, High Medicine School, Bitola, (Macedonia)
- Prof. Dzulijana Tomovska, PhD, Dean, Faculty of Biotechnical sciences, Bitola(Macedonia)
- Prof. Mitre Stojanovski PhD, Faculty of Biotechnical sciences, Bitola (Macedonia)
- Prof. Ljupce Kocovski PhD, Faculty of Biotechnical sciences, Bitola (Macedonia)
- Prof. Vasil Zecev PhD, College of tourism, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Marija Mandaric, PhD, Faculty of Hotel Management and Tourism, University of Kragujevac, Vrnjacka Banja (Serbia)
- Prof. Sandra Zivanovic, PhD, Faculty of Hotel Management and Tourism, University of Kragujevac, Vrnjacka Banja (Serbia)
- Prof. Oliver Dimitrijevic PhD, High medicine school for professional studies “Hipokrat”, Bujanovac (Serbia)
- Prof. Erzika Antic PhD, High medicine school for professional studies “Hipokrat”, Bujanovac (Serbia)
- Prof. Jelena Stojanovic PhD, High medicine school for professional studies “Hipokrat”, Bujanovac (Serbia)
- Prof. Georgi Georgiev PhD, National Military University “Vasil Levski”, Veliko Trnovo (Bulgaria)
- Prof. Miodrag Smelcerovic PhD, High Technological and Artistic Vocational School, Leskovac (Serbia)
- Prof. Saad Motahhir PhD, High School of Technology, Fez (Morocco)
- Doc. Ana Dzumalieva PhD, South-West University “Neofit Rilski”, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Kamal Al-Nakib PhD, College of Business Administration Department, Kingdom University (Bahrain)
- Prof. Venus Del Rosario PhD, Arab Open University (Philippines)
- Prof. Nishad M. Navaz PhD, Kingdom University (India)

ORGANIZING COMMITTEE

- Robert Dimitrovski PhD, Faculty of Management, MIT University, Skopje (Macedonia)
- Venelin Terziev PhD, University of Rousse (Bulgaria)
- Maria Kavdanska PhD, Faculty of Pedagogy, South West University Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Sinisa Zaric, PhD, Faculty of Economics, University of Belgrade (Serbia)
- Snežana Milićević PhD, Faculty of Hotel Management and Tourism, University of Kragujevac, Vrnjačka Banja (Serbia)
- Evdokia Petkova, South West University “Neofit Rilski”, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Marios Miltiadou, PhD, Aristotle University of Thessaloniki (Greece)
- Azra Adjajlic – Dedovic PhD, Faculty of criminology and security, Sarajevo (Bosnia & Herzegovina)
- Misho Hristovski PhD, Faculty of Veterinary Medicine, Ss. Cyril and Methodius University, Skopje (Macedonia)
- Branko Boskovic PhD, College of Sports and Health, Belgrade (Bulgaria)
- Ana Dzumalieva PhD, South-West University “Neofit Rilski”, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Georgi Georgiev PhD, National Military University “Vasil Levski”, Veliko Trnovo (Bulgaria)
- Isa Spahiu PhD, International Balkan University (Macedonia)
- Violeta Dimova, PhD, University “Goce Delcev”, Stip (Macedonia)
- Mirjana Borota – Popovska, Centre for Management and Human Resource Development, Institute for Sociological, Political and Juridical Research, Skopje (Macedonia)
- Izet Zeqiri, PhD, South East European University, Tetovo (Skopje)
- Ekaterina Arabska, PhD, Vasil Levski National Military University, Veliko Tarnovo (Bulgaria)
- Nebojsa Cvetanovski, PhD, MIT University, Skopje (Macedonia)
- Rumen Valcovski PhD, Imunolab Sofia (Bulgaria)
- Miladin Kalinic, College of professional studies in Management and Business Communication, Sremski Karlovci (Serbia)

Contents

SMART GROWTH THROUGH KNOWLEDGE MANAGEMENT AND DEVELOPMENT OF HUMAN RESOURCES	477
Mariusya Lyubcheva, Ph.D.....	477
LEARNING THROUGH WORK IN THE FUNCTIONS OF CONNECTION OF VOCATIONAL EDUCATION WITH THE WORLD OF LABOUR	491
Laste Spasovski, Ph.D.....	491
FINANCIAL SUSTAINABILITY OF CIVIL SOCIETY ORGANIZATIONS	497
Savo Ashtalkoski, Ph.D	497
Igor Slavkoski, M.Sc.....	497
Bardul Tushi, Ph.D	497
REVIEW OF CONTROL PROCEDURES ON THE COLLECTION OF LOCAL REVENUES TO THE LOCAL BUDGETS.....	507
Zhelyo Zhelev, Ph.D.....	507
ROLE OF PUBLIC PROCUREMENT IN MANAGING NATIONAL ECONOMY – PUBLIC SECTOR	513
Mersad Mujević, Ph.D	513
Safet Hodža, Ph.D.....	513
ECONOMIC ANALYSIS OF LEGAL ERRORS IN JUDGMENTS OF FIRST INSTANCE CIVIL COURTS.....	521
Gordana Vukelić, Ph.D	521
Čedomir Gligorić, Ph.D	521
SIMULATION MODELS IN THE FUNCTION OF OPTIMIZATION OF STRATEGIC SELECTION OF FOREIGN MARKET POSITIONING	529
Sredojević Vanja, Ph.D.....	529
Landika Mirjana, Ph.D.....	529
Bojanić Radmila, Ph.D	529
IMPLEMENTATION OF “RESPONSIBILITY TO PROTECT” NORM AS A JUSTIFICATION FOR MILITARY INTERVENTIONS	535
Mitar Kovač, Ph.D	535
Brankica Potkonjak-Lukić, Ph.D	535
Nenad Kovačević.....	535
STUDY OF FINANCE REGARDING PUBLIC EXPENDITURES	543
Travar Ostoja, Ph.D	543
IMPLEMENTATION OF TECHNICAL ADVISORS AS A NEW FORM OF APPLICATION OF EXPERT KNOWLEDGE IN THE CRIMINAL PROCEDURE.....	549
Vesna Trajanovska Ph.D.....	549
Nikola Mickoski Ph. D	549
NEED FOR CONTEMPORARY APPROACHES TO THE DETECTION, PROOF AND PREVENTION OF THE CRIME OF RAPE.....	557
Simona Dzhukleska, LL.M, ...	557
Goce Dzhukleski, Ph.D.....	557
ILLEGAL MIGRATION OF PEOPLE AND GOODS OVER MACEDONIAN BORDERS AND WAYS OF DISCOVERING	565
Stevan Aleksoski, Ph.D.....	565
Dejan Marolov, Ph.D	565

Twelfth International Scientific Conference
 KNOWLEDGE WITHOUT BORDERS
 31.3-2.4.2017, Vrnjacka Banja, Serbia

AN ETHICAL APPROACH TO BUSINESS NEGOTIATION	575
Nevenka Popović Šević, Ph.D	575
Beba Bajalski, MM	575
THE IMPACT OF ORGANIZATIONAL LEARNING ON ORGANIZATIONAL DEVELOPMENT IN SERVICES ORGANIZATIONS	581
Daniela Karadakov.....	581
CONTEMPORARY ISSUES AND PROBLEMS IN RECOGNITION OF PROFESSIONAL QUALIFICATIONS IN BULGARIA AND THE EUROPEAN UNION	589
Nikola Sabev, Ph.D.....	589
INTELLIGENT TUTORING SYSTEMS AS AN INTEGRAL ELEMENT OF A NEW GENERATION OF THE ELECTRONIC EDUCATION SYSTEM.....	595
Siniša Tomić	595
Branko Latinović	595
Miloš Pašić.....	595
FACTORS AND A SYSTEM OF MODELS FOR MEASURING THEIR IMPACT ON THE ECONOMIC EFFICIENCY OF INVESTMENT IN IMPROVING BUILDINGS CONDITION	601
Venelin Terziev, Ph.D D.Sc.....	601
Krasimir Enimanev, Ph.D	601
Svetoslava Enimaneva	601
TESTING THE SYSTEM OF THEORETIC MODELS.....	625
Venelin Terziev, Ph.D, D.Sc.....	625
Krasimir Enimanev, Ph.D, D.Sc	625
Svetoslava Enimaneva, Ph.D	625
THEORETIC AND METHODOLOGICAL ASPECTS OF MAKING A MODEL FOR MANAGEMENT OF BUILDINGS CONDITION.....	653
Venelin Terziev, Ph.D, D.Sc.....	653
Krasimir Enimanev, Ph.D, D.Sc	653
Svetoslava Enimaneva, Ph.D	653
PROCEDURE FOR CALCULATION OF THE PARAMETERS OF DEVICE FOR INDUCTION HEATING.....	677
Goce Stefanov, Ph.D.....	677
Aleksandar Tudzarov, Ph.D.....	677
RADIO ACCESS CHALLENGES FOR NEW ACCESS TECHNOLOGY IN 5G MOBILE SYSTEMS	685
Aleksandar Tudzarov, Ph.D.....	685
SPECTRUM REQUIREMENTS FOR NEW 5G NETWORK	689
Aleksandar Tudzarov, Ph.D.....	689
FORMATION OF PROFESIONAL COMPETENCE IN FUTURE ECONOMISTS – PEDAGODUES	693
Diana Izvorska, Ph.D	693
PROBLEMS WITH NO BOUNDS IN TEACHING MATHEMATICS AT PRIMARY SCHOOL.....	699
Gabriela Kirova, Ph.D.....	699
CHARACTERISTICS OF TYPES OF INTERACTIVE TEACHING METHODS	703
Gergana Pavlova	703
Zoia Koleva.....	703

Twelfth International Scientific Conference
KNOWLEDGE WITHOUT BORDERS
 31.3-2.4.2017, Vrnjacka Banja, Serbia

DEVELOPING FUNCTIONS OF CREATIVE GAMES FOR CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS	709
Rayna Stoycheva, Ph.D.....	709
BULGARIAN FOLK TASKS, HISTORICAL ASPECTS AND CURRENT APPLICATIONS IN TEACHING MATHEMATICS IN THE PRIMARY SCHOOL IN BULGARIA	715
Zlatina K. Sharkova, Ph.D	715
AUGMENTED REALITY AND GOOGLE APP APPLICATION IN TECHNOLOGICAL LEARNING	719
Vasilisa Pavlova.....	719
Emilia Tosheva, Ph.D	719
OPINION STUDY FOR THE LEVEL OF INTEGRATION OF INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES IN THE BULGARIAN SECONDARY EDUCATION IN TECHNOLOGIES	725
Lyubima Zoneva, Ph.D	725
IMPLEMENTATION OF E-LEARNING AND ICT ON THE FACULTY OF MEDICAL SCIENCES	731
Velickova Nevenka, Ph.D.....	731
TEACHERS AND USE OF INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES IN TEACHING VISUAL ART	733
Vojislav Ilić, Ph.D.....	733
Andrijana Šikl-Erski	733
VISUAL LITERACY, DIGITAL LITERACY AND VISUAL LITERATURE – ASSISTING SOLUTIONS FOR CHILDREN WITH COMMUNICATION AND BEHAVIORAL DISORDERS....	741
Polina Mihova, Ph.D.....	741
SPECIFIC OF THE PEDAGOGICAL EDUCATION OR ABOUT DEALING THE INFORMATIONAL MODEL OF EDUCATION IN THE UNIVERSITIES	749
Veska Vardareva, Ph.D.....	749
Anastasia Pashova, Ph.D.....	749
Violin Vasilev, Ph.D	749
MODEL FOR IMPLEMENTATION EXTRACURRICUL ACTIVIES OF PHYSICAL EDUCATION AND SPORT OF STUDENTS FROM PRE-SECONDARY DEGREE	753
Rositsa Chausheva, ...	753
Hristo Nikolov	753
ESSENTIAL SKILLS AND KNOWLEDGE REQUIREMENTS IN THE DIGITAL AGE FOR THE PROFESSIONAL FITNESS COACH.....	759
Ivan Nedelchev, Ph.D	759
STRATEGIC DOCUMENTS IN THE FIELD OF LEARNING	765
Iliya Krastinkov	765
STUDYING OF DRUG ADDICTIONS - THE ROLE OF THE SOCIOLOGICAL CONSTRUCT "SUBCULTURE"	771
Rumiana Budjeva, Ph.D.....	771
KNOWLEDGE ON POVERTY IN ROMA CHILDREN AS A MULTIDIMENSIONAL PHENOMENON.....	779
Kamelia Petkova, Ph.D	779
EMOTIONAL REGULATION TO A PERSON IN TERMS OF SOCIAL EXCLUSION DEPENDING ON REPRESENTATION	787

Twelfth International Scientific Conference
 KNOWLEDGE WITHOUT BORDERS
 31.3-2.4.2017, Vrnjacka Banja, Serbia

Manol Manolov.....	787
COMMUNITY CENTERS – FACTOR FOR THE PRESERVATION OF BULGARIAN CULTURE AND TRADITIONS AND THEIR ROLE IN THE DEVELOPMENT OF THE CULTURAL AND CREATIVE SECTOR	795
Plamen Stoyanov	795
STATUS OF PERSONS WITH DISABILITIES IN THE REPUBLIC OF SERBIA WITH SPECIAL REFERENCE TO THEIR EMPLOYMENT	801
Radomir Arsić, Ph.D.....	801
THE SEMANTICS OF THE VERB <i>FORGET</i> AND ITS SYNTACTIC PROJECTIONS	809
Violeta Nikolovska, Ph.D	809
KNOWLEDGE, EXPERIENCE - CHALLENGE FOR INTERCULTURAL COMMUNICATION, INVESTMENT IN THE FUTURE.....	817
<i>(Macedonian language with elements of the national culture, for first and second grade of the authors Jovan Radeski, Jadranka Klisarova and Blaga Paneva - linguistic aspects).....</i>	817
Jadranka Klisarova.....	817
Blaga Paneva, MA	817
PARAMETERS OF THE COMMUNICATIVE COMPETENCE IN BULGARIAN LANGUAGE LEARNING FOR FOREIGN STUDENTS FOR ONE SCHOOL YEAR	823
Margarita Dimitrova, Ph.D	823
Vasil Dimitrov	823
IDIOMS WITH NAMES OF ANIMALS IN MONTENEGRIN AND ENGLISH LANGUAGE: CONTRASTIVE ANALYSIS	829
Radmila Radonjić MA	829
POLYSEMY AND HOMONYMY OF THE APOSTROPHE	839
Miroslava Tsvetkova, PhD.....	839
DRAMAS MARATHON OF DUŠAN KOVAČEVIĆ	845
Almedina Čengić, Ph.D	845
THE STORY OF STORY IN MODERN TURKISH LITERATURE IN MACEDONIA.....	849
Mahmut Çelik, Ph.D	849
Zeki Gurel, Ph.D.....	849
CONTEMPORARY TURKISH LITERATURE IN MACEDONIA	855
Mahmut Celik, Ph.D	855
Imer Yusufi M.Sc.....	855
BEING A POETESS IN THE ORIENTAL-TURKISH CULTURE.....	859
Mahmut Celik, Ph.D	859
Fatime Liman	859
THEMATIC ANALYSIS IN THE WORKS OF YUNUS EMRE.....	863
Mahmut Celik, Ph.D	863
Ivana Koteva	863
THE TURKISH SUFFIX -ци/-чи /-CI/ (-ci, -ci, -cu, -cū, -çı, -çi, -çu, -çü)	867
IN MACEDONIAN SURNAMES	867
Marija Leontik, Ph.D	867
THE METAPHOR OF SILENCE AND THE MADNESS OF THE MACEDONIAN LITERARY WOMAN	873
Tatjana Srceva-Pavlovska, Ph.D.....	873
TEACHING CULTURE IN ENGLISH FOR SPECIFIC PURPOSES	879

Twelfth International Scientific Conference
KNOWLEDGE WITHOUT BORDERS
 31.3-2.4.2017, Vrnjacka Banja, Serbia

Nadežda Stoković	879
Vanče Bojkov.....	879
Danica Piršl.....	879
HONEY BEE HEALTH STATUS IN BULGARIA AND MACEDONIA, EVALUATION OF RISK .	885
Rumen Valtchovski, Ph.D.....	885
Miso Hristovski, Ph.D.....	885
Galina Hristovska.....	885
Aleksandar Trajcovski	885
Petar Valchovski	885
REHABILITATION PROGRAMS AND CUSTOMIZED APPROACH TO CARE FOR A CHILD WITH LESCH - NYHAN.....	893
Snezhina Georgieva	893
Varvara Pancheva	893
PATIENTS' OPINION ABOUT STUDENTS PROBATIONERS' READINESS TO PRACTICE PROFESSION INDEPENDENTLY.....	897
Daniela Taneva	897
Angelina Kirkova.....	897
Blagovesta Vasileva.....	897
Yordanka Petkova.....	897
Krasimira Vankova	897
MEDICAL SPA TOURISM – CHANGE AND CHALLENGE FOR BULGARIA.....	903
Rumyana Bahchevandzhieva, Ph.D.....	903
GEOGRAPHICAL ASPECTS OF FLOODS IN NORTHWEST BULGARIA	907
Nelly Hristova,.....	907
Ekaterina Ivanova, ...	907
Kalin Seimenov.....	907
SADNESS AND FATIGUE OF YOUNG TALENTS.....	915
Sonya Aleksandrova, Ph.D	915
PERCEPTION AND INTERPRETATION OF TRADITIONAL AND CONTEMPORARY MUSIC IN THE TEACHING OF MUSICAL LITERACY	921
Aleksandra Miletić, Ph.D.....	921
Jelena Cvetković, Ph.D	921
SINGING CHRISTMAS CAROLS IN STUDENTS' FIELD-WORK STUDIES	927
Todorka Malcheva Ph.D	927
ARTICULATION ISSUES WHEN INETERPRETNG PRELUDE IN C-DUR FROM "EIGHT LITTLE PRELUDES AND FUGUES" BY J. S. BACH - TRANSCRIPTION FOR ACCORDION	933
Diana Stancheva, Ph.D	933

CONTEMPORARY TURKISH LITERATURE IN MACEDONIA

Mahmut Celik, Ph.D

University "Goce Delchev" - Stip, Republic of Macedonia mahmut.celik@ugd.edu.mk

Imer Yusufi M.Sc

Institute of National History - Skopje, Republic of Macedonia omer_molo7@hotmail.com

Abstract: The migration happened in 1953 impacted negatively the Turkish literature in Macedonia, but the Pleiades of the authors helped to continue the hopes. Avni Engullu, Fahri Ali, Suat Engullu, İrfan Bellur, Esat Bayram and Sabit Yusuf are only several of representatives of this Pleiades.

During the period from 1956 to 1975 the Turkish literature in Macedonia begins to be far from the political purposes of Macedonia and to be characterized as the period of the search of real poetry where are treated the topics as the love to the nature and to the human being. Just for this reason this period is known as the period of progress of the Turkish literature in Macedonia.

Keywords: Turkish literature in Macedonia, child, story, poem.

ÇAĞDAŞ MAKEDONYA TÜRK EDEBİYATI

Prof. Dr. Mahmut Çelik

İştip "Gotse Delçev Üniversitesi" Makedonya Cumhuriyeti mahmut.celik@ugd.edu.mk

Mr. Imer Yusufi

Milli Tarih Enstitüsü-Üsküp omer_molo7@hotmail.com

Özet: 1953 yılında yaşanan göç, Makedonya Türk edebiyatını olumsuz yönde etkilediyse de, yeni bir yazar kuşağının varlığı umutların devam etmesini sağladı. Avni Engüllü, Fahri ali, Suat Engüllü, İrfan Bellür, Esat Bayram ve Sabit Yusuf bu kuşağın temsilcilerinden bazılarıdır.

1956-1975 yılları Makedonya Türk şiirinin, siyasi amaçlara hizmet etmekten uzaklaşıp, insan ve doğa sevgisi üzerine, gerçek şiir arama dönemi oldu. Dolayısıyla bu yıllar aynı zamanda Makedonya Türk şiiri için gelişme yıllarıdır.

Anahtar kelimeler: Makedonya Türk edebiyatı, çocuk, öykü, şiir.

1. GİRİŞ

Makedonya'nın Osmanlı İmparatorluğu sınırları içinde bulunduğu beş yüzyıl boyunca, Üsküplü şair Zârî'den tutan ta Çağdaş Türk şiirine damgasını vuran Yahya Kemal Beyatlı'ya kadar birçok şair yetiştiren bu topraklarda, Balkan savaşlarıyla birlikte Türk Edebiyatının Susma noktasına geldiği söylenebilir.

Bura Türklerin edebiyatında en çok karşılaşılan tür, şiirdir. Demek ki, sanatçılarımız genellikle yazı hayatına şiirle girmişlerdir. Şiirin arkasından kısa çocuk hikayelerin yaygınlaştığını görürüz. Her ne kadar son yıllarda roman denemeleri görülse de yine de bu türde ciddi bir eserden bahsedemeyiz. Şiirde ise, sert ve kesin tavrın giderek gevşediği ve memleket güzelliklerini ağır bastığı dikkati çeker. Gerek şiirde, gerekse nesirde hemen her şeyi sathi olarak aldılar. Başlangıçta güzellik duygusu hakim olmadığı için, zarafet ve derinlikten uzak kalındı. Tahlillerden çok, tasvire yer verdiler. Bunda Çocuk Edebiyatının ağır basmasının da payı vardır.

İkinci Dünya Savaşı'nın hâlâ devam ettiği 1944 yılının 23 Aralık tarihinde, Üsküp'te ilk sayısı yayımlanan "Birlik" Gazetesi'nin, Makedonya Türklerinin bu topraklardaki geleceğine dair yeni bir umut ışığı yaktığı tarihi bir gerçektir. Hiç beklenmedik bir anda atılan bu önemli adım, yeni kurulan Tito rejiminde, toplumsal hayatın her alanında, Türklere karşı yaklaşımın farklı ve eski krallık rejimdekine kıyasla daha olumlu olacağını ilk inandırıcı belirticidir ve aynı zamanda. Böyle bir iddiada bulunurken, Makedonya'da yaşayan Türklere, önceleri sahip olmadıkları hakların tanınması yolunda ilk adımın, Türkçe öğrenim hakkının tanınması ve Türk ilkokullarının açılmasıyla eğitim alanında atıldığın göz ardı etmiş değiliz. Fakat politik çıkarlar nedeniyle, bu hakkın tanınması esnasında Makedonyalı Türklerin doğu ve batı dillerinde öğrenim hakkı tanınırken batıdakilerin Arnavutça eğitime terk edilmesi, eğitimde eşitlik hakkının tanınmasıyla canlanan umutların önemli ölçüde sönmesine, bununla birlikte yeni yönetimin Türklere karşı da diğer uluslara olduğu gibi hak tanımada aynı ölçüyü kullanacağına dair kuşkuyla bakılmasına neden olmuştu. (Engüllü, 1988:229)

1970'li yıllardan sonra öyküde şiirdeki gibi bir hareketlilik olmamasına rağmen, öykü yaratıcılığının devam ettiğine tanık olmaktadır. Bunda, Suat Engüllü, Mustafa Yaşar, Enver İhzaz, Sabit Yusuf, Fahri Kaya gibi yazarların da öykü türünde eser vermelerinin önemli katkısı olmuştur. (Zekeriya, 1961:82)

1960'lı yılların sonlarında dram türünde dikkatleri üzerine çeken bir kıpırdama görülmüştür. Çağdaş Makedonya Türk Edebiyatı'nda tiyatro yaratıcılığından söz ederken, bu türün yaşatılması için ellerinden geldiğince gayret sarf eden Şerafettin Nebi, Lüftü Seyfullah ve Sabit Yusuf'un da dram türünde eser verdiklerini anmak gerekir. (Emin,1971:59) 950 yılında, Çağdaş Makedonya Türk Edebiyatı'nın daha hızlı bir gelişim içine ilerleyebilmesi bakımından kimi önemli adımların atıldığı göze çarpmaktadır. "Birlik" Gazetesi haftalık "Sevinç" adını alacak olan "Pioner Gazetesi" Aylık Çocuk Dergisi yayın hayatına başlamıştı. Bütün bunların dışında çok önemli bir olay da Makedonya Türk Yazarlar Cemiyeti'nin kurulmuş olmasıydı.

1. Cemiyetin faaliyete geçmesi iki açıdan büyük önem taşımaktaydı:

a. Türk yazarlarının örgütlenebilme, Çağdaş Makedonya Türk Edebiyatının gelişim sorunlarını tartışabilme ve çözüm üretebilme olanağını getirmişti;

b. Bu yeni durum, rejimin yumuşadığının önemli bir belirtisiydi ve edebiyatın dışında bırakılanların zamanla Çağdaş Makedonya Türk Edebiyatına kazandırılmalarını sağlayabilecekti.

Başkanlığını Mustafa Karahasan'ın yaptığı cemiyet üyeleri, "Şükrü Ramo, Necati Zekeriya, Fahri Kaya, Mahmut Kıratlı, Şevki Vardar, İlhamı Emin, Hüseyin Süleyman ve diğerleridir. (Karahasan, 1950:81)

Cemiyetin faaliyetlerinin ne zamana kadar devam ettiği konusunda herhangi bir bilgi yoktur, ama ömrünün çok kısa olduğu için herhalde Türk yazarlarını örgütlemek amacıyla kurulan Makedonya Türk Yazarlar Cemiyeti bir varlık gösterememiştir, fakat Çağdaş Makedonya Türk Edebiyatında ilk kuşağın da 50'li kuşağın belirginleşmesini sağlamıştır en azından.

1970'li yıllar, Çağdaş Makedonya Türk Edebiyatı dahilinde eleştiri ve denemeye yönelik çalışmaların giderek önem kazandığı bir dönemin başlangıcıdır kanısındayız. Bu dönemde, 1960'lı yıllardan itibaren kendilerini bu türlerde deneyen Mustafa Karahasan, Necati Zekeriya, Fahri Kaya ve İlhamı Envin'e, Suat Engüllü, Avni Engüllü, Avni Abdullah gibi adların da katıldığını görmekteyiz. (Bellür, 1981:153) Şiirin neredeyse yarım yüzyıldır adeta Çağdaş Makedonya Türk Edebiyatında "hakimiyetini sürdürmesi", bu edebi türün, diğer edebiyat türlerinden daha çok gelişebilmesinde önemli bir etken olmuştur. Bunun sonucu olarak da Çağdaş Makedonya Türk Şiiri (özellikle yetiştirdiği Necati Zekeriya, İlhami Emin, Nusret Dişo Ülkü, Avni Engüllü, Fahri Ali, Suat Engüllü, İrfan Bellür gibi şairlerin yaratıcılıklarıyla) sadece Çağdaş Makedon Şiiri dahilinde değil, Çağdaş Türk Şiiri dahilinde bile söz sahibi olabildiğini sağlayacak bir düzeyi yakalamıştır. (Karahasan, 1903:7) Bu dönemde öz Türkçe kullanılır, şiirler ulusal ölçümüz olan hece ile dörtlükler halinde söylenir.

Çağdaş Makedonya Türk Edebiyatının çok önemli bir özelliği de kendi içinde çocuk edebiyatını geliştirmiş olmasıdır. Kuşkusuz ki bu, yeni kurulan toplum düzeninde çocuklara yaşamın her alanında verilen büyük önemin doğal sonucudur. 1950 yılından itibaren "Sevinç" Aylık Çocuk Dergisi, 1957 yılından itibaren de "Tomurcuk" Aylık Çocuk Dergisi, çocuk edebiyatının teşvik edilmesinde son derece önemli rol oynamıştır. (Ramo, 1983:181)

1944 yılında, Üsküp'te "Birlik" gazetesinin çıkarılmasıyla, Makedonya'daki genç Türk şairleri kendi dillerinde yazdıkları ilk şiirlerini burada yayınlamaya başlıyorlar. "Birlik" gazetesinin sayfalarında yayımlanan ilk şiirler Şükrü Ramo'nun Halk Kurtuluş Savaşı'ndan esinlenerek yazdığı "Partizanlar" ile "Biz Tito'nun Askerleriyiz" başlıklı şiirlerdir. "Biz Tito'nun Askerleriyiz" adlı şiir, savaş süresince savaşçılar arasında Türkçe şarkı olarak söylenmiştir. 1945 yılında Şükrü Ramo, "Faşizm Kurbanları" adlı şiirini de yayımlıyor, bunun ardından "27 Mart" adlı şiiri vb. geliyor.

1950-1965 yılları arasında Çocuk Edebiyatının önde gittiği yıllardır. Bu dönemde yayınlanan Makedonya Türk yazılarının eserlerinin büyük çoğunluğu çocuklara seslenen eserlerdir. Bu yıllarda merhum Necati Zekeriya'nın Makedonca olarak yayımlatmayı başardığı "**Çağdaş Makedonya Türk Çocuk Şiirleri ve Çocuk Öyküleri Antolojileri**" gösterilebilir. 1960'lı yıllarda Necati Zekeriya'nın çocuk öyküsüne yönelmesiyle öykü yaratıcılığında tekrar umut verici bir canlanma görülmeye başlayacaktır. Kuşkusuz ki bunda, onun 1961 yılında yayımlanan "**Bizim Sokağın Çocukları**" çocuk öyküleri kitabının ulaştığı başarının da büyük payı vardır. Necati Zekeriya'nın "**Bizim Sokağın Romego ve Juliet'i**" çocuk hikâyelerinin de, bu hikâyeleri birbirine bağlayan konu bütünlüğü itibariyle güzel bir çocuk romanı olabileceğini söyleyebiliriz. (Çelik ve Dimova 2016:395) Öyle ki bugün çocuk edebiyatı dağarcığına bir şeyler kazandırmamış tek bir Makedonya Türk yazarı bile göstermek mümkün değildir. Hatta çok uzun bir süre, daha doğrusu 1965 yılına kadar, Makedonya Türk yazarlarının, ağırlığı çocuk edebiyatına verdikleri, bu nedenle de çocuk edebiyatının ön planda bulunduğu bilinmektedir. Çocuk edebiyatında şiir, öykü ve tiyatro

Twelfth International Scientific Conference
KNOWLEDGE WITHOUT BORDERS
31.3-2.4.2017, Vrnjacka Banja, Serbia

---

türlerine önem verildiği görülmektedir. Makedonya Türk yazarlarının çoğu çocuk edebiyatına değerli eserler kazandırmıştır. (Zekeriya, 1979: 63)

2. SONUÇ

Sonuç olarak Çağdaş Makedonya Türk Edebiyatına kısa bir bakış sergilemek istedik, görüldüğü gibi zengin ve değerli özellikleriyle son dönemlerde tüm Makedonya'da geniş okur kitlelerinin ve eleştirmeninin ilgisini çekmektedir. Ülkedeki edebi dergilerinden çoğu yazar ve ozanlarımızın şiir ve hikâyelerini Sırpça, Hırvatça, Arnavutça, Romence, Macarca, vb. dillerde yayınlanmasına vesile olmuşlardır.

KAYNAKÇA

1. Suat Engüllü, Hiçbir Şey Bizimle Başlamıyor, "Sesler" Aylık Toplum Sanat Dergisi, Üsküp, Ekim 1988, s. 229,
2. Necati Zekeriya, Bizim Sokağın Çocukları, öyküler, "Kultura" Yayınlan, Üsküp, 1961, 82 sayfa.
3. İlhami Emin, Nasrettin, "Sesler" Aylık Toplum Sanat Dergisi, Üsküp, ilkim 1971, s 59, s, 31-76.
4. Mustafa Karabasan, Küçük Erler, Öyküler, "Birlik" Yayınevi, Üsküp, 1950, s. 81.
5. İrfan Bellür, Memet, "Sesler" Aylık Toplum Sanat dergisi, Üsküp, Şubat 1981, sayı 153, s. 44-9.
6. Suzan Karabasan "Altın Kız" için "Altın Kalem", "Birlik" Gazetesi, Üsküp, 16 Eylül 1903, s. 7.
7. Şükrü Ramo, Karışık İşler, "Sesler" Aylık Toplum Sanat Dergisi, Üsküp, Aralık 1983, sayı 181, s. 45-51.
8. Necati Zekeriya, Bizim Sokağın Romeo ve jülieti, öyküler- "Tan" Yayınevi, Priştine, 1979, s. 63.
9. Celik, Mahmut and Denkova, Jovanka (2014) *Списанијата и творештвото за деца на турски јазик во Република Македонија*. Детињство. Часопис о књижевности за децу, XL (3).
10. Celik, Mahmut and Dimova, Violeta (2016) *First children artists of Turkish language in Macedonia*. Knowledge - International Journal, Scientific and Applicative Papers, 14.1. pp. 393-398.